

та ефективність правових систем, а їх додержання може вважатися найбільшим досягненням правової культури. Повнота реалізації цих принципів, їх загальність та наявність повноцінного механізму їх захисту є найкращими показниками досягнутого тим чи іншим співтовариством рівня правової культури.

Отже, правова культура і громадянське суспільство є взаємозумовленими феноменами, що в сукупності визначають архітектуру соціально-правового буття. А громадянське суспільство з високим рівнем правової культури виступає необхідною передумовою побудови правової, соціальної держави.

В. М. Пивоваров, кандидат філологічних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВА КУЛЬТУРА В СІМ'Ї

Як відомо, поняття «культура» віддзеркалює ступінь матеріального і духовного поступального розвитку людства. Право — це надбання духовної культури суспільства, а правова свідомість — неодмінна передумова і складова правової культури. Правова культура відображує ствердну якість розвитку правового життя суспільства загалом і особистості зокрема.

Правова культура суспільства становить підґрунтя для сталого розвитку правового життя суспільства, відбиває його досягнення, характеризує рівень розвитку, водночас виявляє рівень удосконалення людини, її моральної поведінки, утвердження як особистості.

Правова культура особистості — це та якість розвитку її правового життя, що забезпечує необхідний рівень знання права, розуміння його соціальної цінності, вміння користуватися власними юридичними правами, усвідомлене виконання своїх юридичних обов'язків. Правова культура особистості передбачає засвоєння необхідного й достатнього рівня знань права, щоб надалі за потреби можна було б успішно і дієво скористатися ними. Звісно, знати всі закони, все право насправді неможливо, однак певний мінімум знання права — передумова правової культури, належної поведінки людини.

Кожний свідомий громадянин неодмінно повинен знати свої основні права і обов'язки стосовно здійснення ним у суспільстві своїх постійних соціальних ролей (студент, пасажир, покупець, платник податків і т. д.). І тут на допомогу має прийти саме сім'я. Адже від тієї атмосфери, яка панує в сім'ї, багато в чому залежать не тільки душевний стан дитини, її подальша доля, а й, власне, правова освіченість та культура.

Сім'я завжди відводилася і відводиться важлива роль у житті людини. Сім'я була і залишається основою спільноти, яку люди творять на рівні безпосередніх міжособистісних відносин.

Україна вважається правовою державою і її Конституція декларує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю». Таке формулювання означає, що Україна гарантує всі базові права людини, а відповідно і право на сім'ю та всі права сім'ї як основної спільноти, котру люди творять на міжособистісному рівні. 17 липня 1997 р. Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основних свобод, прийняту в Римі 1950 р., в якій право на сім'ю відображено у ст. 8 «Право на повагу до приватного та сімейного життя» та ст. 12 «Право на шлюб». Права сім'ї та осіб, які її собою творять, викладено у Сімейному кодексі України. Крім того, прямо чи опосередковано стосуються сім'ї такі програми, як Концепція державної сімейної політики (1999 р.), Українська родина (2001 р.) та Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 р. (2006 р.), які стали продовженням національної програми «Репродуктивне здоров'я 2001—2005».

Усі ці документи визнають людину, її життя та здоров'я найвищими цінностями держави (згідно зі ст. 3 Конституції України), а сім'ю — основою, найважливішою складовою чи первинним та основним осередком суспільства. До того ж сім'я — це не тільки правова суспільна чи економічна одиниця, це єдність любові, співдружності, яка є ідеальною для того, аби прищеплювати і передавати культурні, етичні, соціальні, духовні та релігійні цінності, суттєво необхідні для розвитку і добробуту її членів та цілого суспільства. Якщо кожна сім'я це відчуватиме, насправді буде такою, тоді можна сподіватися на успіх і у формуванні правової її культури. Проте на сьогодні, на жаль, невтішна статистика щодо шлюбів. За деякими даними, 52 % шлюбів розпадається, а 48 % якщо й збереглися, то не всі по-справжньому щасливі.

Правова культура в сім'ї передбачає передусім збереження народних традицій і звичаїв, культивування подружнього життя, вірності, цнотливості. Засоби масової культури нав'язують зовсім чужі нам духовні цінності. Вони здебільшого спрямовані на руйнування психіки дитини, утвердження викривленого уявлення про життя, його труднощі та проблеми. Незнання простих істин часто стає причиною багатьох життєвих негараздів і колізій.

У сім'ї, як відомо, перехрещуються різні покоління. Тому саме вони можуть допомогти зростати одне одному в людській мудрості, узгоджувати індивідуальні права з іншими вимогами суспільного життя. Це також одна з основ правової культури сім'ї.

Правова культура сім'ї нерозривно пов'язана з культурною політикою держави, її опікуванням духовним станом у суспільстві. На першому плані все-таки мають бути духовні пріоритети, а не грошові. За таких умов можна сподіватися на успішність та ефективність правової культури сім'ї.

Суспільство, зокрема держава, покликані захищати сім'ю політично, соціально і економічно, сприяючи зміцненню єдності та стабільності сім'ї так, аби вона могла виконувати притаманну їй функцію. Дуже часто права, осно-

вні потреби, добробут і цінності сім'ї, навіть якщо вони з певного погляду є вдало захищеними, часто ігноруються і нерідко залишаються поза увагою законів, інституцій і соціально-економічних програм.

Багато сімей живуть в умовах бідності, що не дозволяє їм гідно і належним чином виконувати свою роль. Православна церква, усвідомлюючи, що благо особи, суспільства і самої церкви передається через сім'ю, завжди вважала частиною своєї місії проголошування Божого задуму, закладеного у людській природі, щодо шлюбу та сім'ї, підтримання цих двох інституцій та їх захист від усіляких нападів.

У державній програмі «Українська родина» (2001 р.) мовиться про формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї, створення сприятливих умов для морально-психологічного, соціального, культурного і духовного розвитку сім'ї, сприяння розумінню пріоритету виховання дітей у сім'ї, недопущення безпритульності, проституції, поширення порнографії, підготування фахівців, які працюють з молоддю і сім'ями, співпраці влади з громадськими, релігійними та іншими організаціями для зміцнення культурної, освітньої, духовної діяльності української сім'ї.

В. А. Трофименко, кандидат юридичних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

БОЛОНСЬКА СИСТЕМА ОСВІТИ ЯК КРОК ДО ВИХОВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

Юридична освіта сьогодні — базис правового виховання професійного юриста. Процеси реформування освіти, в тому числі юридичної, серед яких упровадження Болонської (кредитно-модульної) системи освіти, мають як позитивні, так і негативні сторони. Але необхідно звернути увагу на те, що ця, поки що нова для українців освітня система має великий позитивний потенціал з точки зору розвитку творчого начала майбутнього юриста. У подальшому — в його практичній діяльності — це дозволить сформувати правника, який намагатиметься зрозуміти внутрішній зміст події, а не просто кваліфікувати її за нормою законодавства.

Що ж допомагає створити та підвищити творчий потенціал молодого фахівця? Звернемо, наприклад, увагу на нові форми індивідуальної роботи, розраховані на творчий активний пошук: есе, наукові статті, переклад з іноземної мови, анотування літератури, участь у студентських гуртках і головне у наукових студентських конференціях.

Есе як форма індивідуальної роботи допомагає виявити творчі здібності майбутнього фахівця, його здатність стисло, системно і разом з тим художньо